

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *J. H. Larsson*
Härad: *Timmerbo* Adress: *Torlarp, Ragar*
Socken: *Berga* Berättat av: *Maria Samuelsen,*
Gift Jönsson.
Uppteckningsår: *1896. Tekn. up. 1939* Född år *1813 i Torlarp, + 1903*

Uppteckningen rör *Julotteberättningen*
i gården Tid.

Julbeskrivningen i Gången Tid.

1. Utdes färden till Myrkam.

Utdes färden till Myrkam jul-
ottom hade de länsvägar Myrkam-
söndarna här i Bergen, när det
var mörkt, Björvedelssas och
vägleda sig vid. Till julens många
olika förtäringar hörde då även an-
skaffandet av ett julbloss. Någon
eller några dagar i förväg brukade by-
amännen eller de främsta som ha-
de blaset gemensamt att komma
tillsammans och fatta sina beslut
i denna angelägenhet. Första Björ-
vedelssas. Här kan vi förhandla

Tillagad och medfärd var och en
ett bidrag härav. I samtliga byar
var det vanligt att äldre mannen
eller annan högt uppsatt person
gjorde släppa till vihet och till-
gård blosser. Sticksorna samman-
bundas med vidgar. Blosset gjordes
cirka 6 alnar långt och cirka 1/2 kvad-
rat i genomskärning. Så snart detta
var ordnat gällde det att utse en
person till att vara den bäst be-
rättade vägen till kyrkan. Denne
gick och påtoga sig de bästa kyrk-
kostädnarna, ty det hände ju, särskilt
när det var blåsigt väder, att
han gick förgiftad från det brin-
nande blosset på sina händer och

dessa flörsha var det på den tiden
 omöjligt att befrä vadmalskosty-
 anen ifrån.

Från i mitten av 1800-talet
 börjades attsingen i Nyhamn kl.
 4 fm. De som då hade stunda till
 halvannan mil lång Nyhoväg
 och måste gå den till fots fingo
 vara uppe och gå sig i ordning
 ganska tidigt för att kunna vara
 framme innan sammankom-
 men ägde rum. Det fanns en för-
 samling vid utgångsplåsen Rindes
 blosser och så begav man sig
 istad med dess bärare i tecken,
 medan det övriga Nyhofolket följde
 efter i samlad trupp. Förinnan de

Stora genomfartsvägar som fanns det
 för blott spåra by. eller rättare sagt
 maskvägar och dessa hade man de
 gamla kyrkföljen att vandra till
 dess att den stora allmänna vägen
 uppmärksades. Från enstaka gårdar
 och anläggdes belägna Torpställen
 och backstugor ledde gångstigar
 och vintervägar genom skogen och
 änga för till sedemera omkring
 och till de stora vägar eller
 kyrkavägar. Uti vägskenen kom
 de där klädda händer, att påskynda
 från flera olika håll möttes och
 vandra gruppen hade sitt julbuss
 att väglada sig av, varefter de
 följde till efter varandra på

vägen vidare mot Bygham. De gamm-
le berättade, att det var en lika
storslagen som oförglömmelig syn
att på avstånd berömta Mun-
son jultösen från olika håll be-
ros fram, medan de stolta röste-
na lades. Blossen lyfte vida om-
kring i den mörka natten och det
chela gav en ända nordisk jult-
stämning. Efter blossen följde det
glada och högtidsklädda Byghfolket.
Vil julattestade hade man nämligen
avlagt den stela och allvariga Bygh-
minnen och då skulle alla vara glada.
På den tiden hade mynnan och över-
tro ett starkt grepp om folket och
sitt vid de stora högtiderna

Trodde man obehindrat på mycket och
 mycket som man i vår mytiska
 tid knappast kan ha varit möjligt.
 Men våra förfäder voro borta om sin tid
 och de visste inte bättre än vi. Man
 berättade för varandra en mängd jul-
 historier, - sagor och - sägner, om Götter
 och gudar samt Trolkar och Troll mm.
 Någon, som var god berättare, ha-
 de ofta ett rikt förråd av den eg-
 na erfarenheten och upplevelsen
 att komma med. Många och myg-
 ket av det som redan var länge
 af gammal mytisk för de unga sinne-
 na och det mest skadliga i mytiken
 var, att någon kunde betyga som.
 många som är sina förmenta obegripiga

upplevelse och synen av kyrkan o. d.
 Vid framkomsten till kyrkan lades
 julkorset på ett bäl ^{vid} ~~för~~ kyrka-
 bänken, i en äre eller sandbänk, ett
 litet stycke från närmaste husbygg-
 nade för offerarens skull. Det hände
 dock, i synnerhet bland dem som
 var tidigt framme, att man här
 föresatte sig att berättat gamla
 juloror och -sånger m. m. i den först
 nämnda stilen. Även så att man
 ibland fick uppleva övernaturliga
 tilldragelser vid detta bäl, särskilt
 om man var riktigt lyhörd för det
 mystiska, d. v. s. född på en sönd eller
 torsdag, samt hade närblick. Det
 blev det för övrigt en stor samling

av folk när det ena sällskapet efter
det andra komms till staden och
medlade sina blass på välet. En
: Besök var det brukligt, att de
som komms österifrån : församling
gen och hade att passera över
ätran vid den medkastade sina blass
: Ragaän. den som bar blasset
stannade då till på bron västra
del, medan alla som var med :
sällskapet ringa lysa sig av den
och till den att de kommit
över bron och sedan kastade han
blasset : i vattnet. Denna procedur
gjordes allt efter hand med alla
gullblassen här och sedan fick kyrkan
folket gå utan betygsning den första

vägen från Bro upp till Nygatan.
Med denna anordning behöfde man
inte betymla sig med vaktställ-
ning vid bloss-bålen, nä man gick
i Nygatan. Att städa de på bålen
lagda blossen försä de brunnid upp
var nämligen omöjligt. Det är nu
länge sedan den gamla seden att
vaktstå sig med jultross till Nyg-
atan bortslades här i Berga och man
får nog gå ända bort till Tiden om-
kring mitten av 1800-talet om man
skall närmare eftersöka tidpunkten
här för. På Örnabrunns Herrgård
anfände man sig av jultross vid
jultidningen, som fördes för den best-
ämda till Rydabrunns Nygata.

så sent som under förvaltare Björns
tid i början av 1900-talet. Men då var
det väl mera för nöje än behövs skull
och för att vilsuppliva gamla min-
nen, som man använde sig av jul-
bluss vid julbaseren till Nykvarn.

Under mitten av 1800-talet börja-
de man ju att använda sig av
kornlyktan i stället för bluss, när
man gick till julbaseren i Nyk-
varn. Och den gamla kornlyktan
gick man väl göra besökning vid
ett sådant tillfälle och de o.k.
sinnelykterna av mellangärdes från
skädd till omringning kring ljuset
i stället för glas var väl heller inte
mycket av värde för att belysa sig med

Men de enkla glaslykorna bjödade en
att komma i bruk. Stommen till
desse fyrkantiga lyken var av trä
med en pipa fastsat i botten på
som ljus hållare och ett runt hål där
över för luftens skull. De de fyra sido-
glaslykorna var en tredjedel från mitten,
så att den nedre delen kunde skjutas
ruff med en annan så att det ett nytt
ljus eller tände det som fanns
där först.

De som medförde handlyk-
tor till kyrkan förbrände själarna
där i församlet i vapenhuset. Som
blev alldeles fullständigt, men man
man hade ju också möjligheten att
förra dem i sockenstugan eller i

klackaestugan. Ofte gästgästens
slut hade man fått alltid bröden
på julmorgonen innan man kom
i dag mat hemmet och det kunde
därför hända att det blev en vil-
kavalla innan var och en fått
sin lycka för att sedan bege sig hem.

2. I Nykvarn.

Julstämningarna här i
Berga Nykvarn har varit sig fem-
ligen så och under seklens ägare.
Skillnaden är blott den, att man
under medeltiden använde sig av
vacklins. Sedan av kemskipen talg-
ljus och från 1880-talet fram till våra

dagen eller närmare bestämt F.v.m.
julen 1937 om stearinljus samt de
ljusuppsättningar, särskilt sedan de
fabriksgjorda ljusen började användas,
blev allt större och prägligare i det
stora Myrkorummets.

I äldre tid fingo borden släp-
pa till ett visst antal Myrkoljus
varda, beroende på storleken av dess
ägda eller innehavda rumman och
dess ljus upptogs för julhögtiden
av Myrkorn och Myrkorbidarna.

Det behövliga antalet julkjus till
Myrkorn var då icke stort. Man
hade då ljus: Randelabarna på
altaret och predikstolen, i koren och
ljusstakar samt på läktaren.

Dessa mytha fick verkligen föres 1864,
 varför många särskilda kättarljus
 för den skull inte vore ofoderliga,
 men ~~en del~~ ^{en del} hys fanns det givetvis
 uppställda på kättarbricks och i
 en liten kora samt vid ringingen,
 som då ledde genom Korstrappan
 med dörr från vapenhusets övervä-
 ring. Någon egentlig bänkbelysning
 bestod man sig inte med, men de
 äldre myskesötkandena medfick i
 alla fall sina egna myskoljus för att
 belysa sig med när man gick i
 psalmen i psalmboken och läste
 "vangeläs" jämte de övriga gästerna.
 Det var nog på så sätt en ojämnt
 fördelat bänkbelysning i den stora

Myrkam, men Användningen var att
man kunde klara sig och det gick
bra. De gamle kunde förresten väl
sina stycken både i julpsalmerna
och i julserien, varför det ej var nå-
gon svårighet för dem att följa med.
De yngre var för sitt sätt efter gam-
la, regelstilla och släpiga tondö-
t. I vår tid skulle en sådan psalmsång
verka löplig, men då visste man in-
te om bättre. Säll, unga såväl som
gamla, voro emellertid med i sången
och voro nog även uppmärksamma på
vilket ju var Användningen. De med
färd Myrkusen voro sålunda inte
glaserade i härför uppsatta ljus-
tar eller bräddor i bänkarna. De

fästades till det hus som belägt efter
äggrens godtycke. Man höll ljuset i
handen mitt för den uppslagna psalm-
boken medan man sjöng eller läste
och en del fanns det F.O.M., som medför-
de en tritaggad gaffel var i kyrklyj-
ans fästades.

En reform i detta hänsende
genomfördes på 1850-talet, då det blev
beslutat att kyrkovärden skulle
inköpa och låta stöpa alla jul-
ljusen till kyrkan på dess kassas
bekostnad. Kyrkovärden Iven Daniel-
son i Torshagen, Backegård var det som
gick på sin lott att låta smides-
stämpningen av de många juljusen
till kyrkan och hans son kyrkovärden

P. G. Thunson: Balmareha fick även
bedes under sin tjänstgöringsstid som
kyrkovård ordna med stöppningen av
kyrkogården. Sedan efterlyst kom.
titel en nötkreaturskatt för ändamål.
det inköptes, uppdrog de Anstämman
Johanna Sigren: Prästöras sekretariat
att utföra det byggda arbetet med
kioskstöppningen, vilket som utfördes i många år.

Fick en borgan utöfades juldags-
belysningen: Byggnaden med ett ljus
i varje bänk och detta ljus var
uppsatt i bänkbänkens yttre invid
stora gängen, således i inre sidor
som denna. Fick länge fram: tiden
utöfades det med ytterligare ett ljus
i varje bänk och sedan blev det ett

ljus i mitten, alltså tre ljus i varje
bänk, och slutligen anbringades fyra
ljusorade, ^{el. v. s. fyra ljus} i varje bänk, men detta skett
de först sedan de fabriksgjorda ljusen
hade införts. Ännu den tiden emana-
re sig, och de många ljusbågarna
vid altaret, i kyrkan och på läktaren.

På 1880-talet hade stearinljusen
kommit i marknaden, vilket inne-
bar en betydande läsknad för den
som skulle underhålla kyrkans be-
lysning under gudstjänsterna.
En av dessa kyrkoljusen var
handlanden J. P. Wahlberg i Prästörp.
På länge han levde (han dog ^{i januari} ~~den 25 februari~~
1924) med undantag av en d. d. handlan-
den J. I. Johanson: De leverade dem.

Stora kyrkan upplagdes under
jubilatum och mesopogon. Bänkarna av
mellan 6 och 700 ljus. Dubast: Bän-
karna (8x32") var des 256 ljus + : sidorna
under läktaren och : korst. I bänken
över altaret fanns des 27 och : kor.
Bänkarna 13 ljus : vardera, den 8-arnade
bänken över kororgängen hade 20 ljus.
De 10 finsterljusbänkarna 9 ljus varde-
ra, bänken över orgelstället 13 ljus.
De 10 läktarbänkarna 3 ljus varde-
ra sidan om orgeln 3 ljus : vardera, vil-
ket blev 60 bänkljus här + de övriga
ljusen som var uppställda vil eller på

x D. U. O. att det fanns 32 bänkar på vardera sidan
över : kyrkan fönster 2 på vardera sidan under läktartrappa-
na och kororglarna. Skriv endast på denna sida!

Spelbordet. Vidare var det ett flertal ljus
i handeltaberna på altaret och på
dikstolen, i sakristian, vapenhuset
och i fönstren vid Trappuppgångar-
na till Tornet.

Ljusbågarna i kyrkan voro
alla förfäddigade av fyrkantiga brä-
nne. De lågo avfäddade dimensioner.
Före 1894 var det inga ljusstakar i
den nyan fästades ljusen i di-
rekta förhåll i bågarnas ända.
På Gustav II Adolfsfesten samma
år blev kyrkan drygket vackert
dekorerad och de bekläddes ljusbä-
garna med granris eller granrisguld.

†

Den 9 december 1894 firades som bekant 300-årsminnet av
den store kyrkbyggaren. Skriv endast på denna sida! förklar.

Det blev då nödvändigt att föra alla
bänkarna med enkla träbjorstäkar,
vilken övers hade en järnhyssa att
sätta ljuset uti. De bjorstäkar-
na voro ljusstäkarna höga, av trä,
fyrkantiga med en rundvarvad ljus-
båst överst, var i hyssan för ljuset
var fästad. Dessa träbjorstäkar
vor fästade i bänkens bakbräda ge-
nom ett borrhål med en järnkram-
ja i överkanten av bänken. Vid Kyr-
korenoveringen 1926-27 fastsattes dessa
ljusstäkar med mekaniska hållare,
som fastskruvades i bänkens överkant
och var det sedan lätt och bekvämt
att fästas ljusstäkarna på sina
respektive platser i stolarna.

Före ljusbäckarnas tid voro två fem-
armade träkandelabrar under jul-
helgen anbrända framme vid altar-
et, men sedan blev de bortlagda.
Tvänne störe julgransar med vid-
fästade ljus pryddes alltså eller
rättare sagt hörs. På altarbordet
komade den gamla julkorsetade ljus-
staken, numera framrad av tvänne
julkorsetade kandelabrar, skänkta
av Rindläraren Carl Tröte.

Ljus i bägarna, såsom
i de störe, voro väl litet besvärliga
att tända och släcka, men från
en löstlappad skedde tändningen med
ett ljus som var fastbundet vid en
långt näpp och släckningen skedde

med en kärleksfull fästad vid en om-
man liknande kärlek eller stånd.

Julen 1917 fanns det på grund
av världskrigets ringa tillgång på
ljus för kyrkans räkning och där-
för måste julbelysningen
under det året inskränkas. Men på
juldagens gudstjänster måste där-
för hållas efter vanlig gudstjänst-
tid på dagen. Men påföljande år
gingo däravande kyrkovärdar om-
kring i gårdarna och insamlade pen-
gar på frivillighetens väg för att
därmed fästakomma julkjusen till
kyrkan, som då blivit det komliga,
fastän de var dyra. Att det då blev
mycket folk under attsingen är överflödigt att tillägga.

Det var julkänning och
ögonfägnad när man i den fi-
diga stämman trädde in i kyrkan,
som strålade i belysning av de
månghundra tusen julljus. Icke
blott församlingens egna medlemmar,
de äldre civila som de yngre, var
inbjudna av denna strålkärls,
utan det områdes och av utom-
stående boende ungdomsgilla perso-
ner, att säga det var en upplevelse
att se dessa kyrka stråla i
jullbelysning. Icke underligt därför
att varje gång vi var färdiga,
blev den till församlingens jullov av
guldglänsande personer och vid jul-
attenda måste därför extra stolar sättas.

Man är den nyare ett mindre blott.
Till julen 1938 var elektrisk belys-
ning inmonterad även i kyrkan och
sedan var det för alltid förbi med
den gamla uppsättningen av levande
julklys : Tengelst. Reformen genom-
fördes inte utan motstånd från
församlingens sida och vid beslutet
trösten segrade förslaget med knapp
majoritet. Församlingen hade sedan
krigstiden vant sig vid den elektriska
belysningen i hemmen och därför
var även av den anledningen kyr-
kan upplyst av levande ljus så
mycket intressant. I städer och
sambällen däremot, där man under
alla den mörka årstiden håller

obligatoriska aftonsamlingar och andra
gästgäster och möten vid kjas är
det ~~gästgäster~~ ^{gästgäster} av behöves förhållas
att ha elektrisk belysning inlöst
även i kyrkan.

Storarp den $\frac{23}{2}$ 1939.

